

РОЗДІЛ 3. БІОРІЗНОМАНІТТЯ РОСЛИННОГО СВІТУ: ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНА

ХРИЗАНТЕМИ В УМОВАХ БОТАНІЧНОГО САДУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

*Білик І.В., Лихолат Ю.В., Хачатрян Т.Є.
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

Антропогенне навантаження на довкілля в Україні викликає стрес як окремих видів, так і угруповань рослин. В цих умовах обов'язкова властивість рослинного організму — стійкість до несприятливих абіотичних та біотичних факторів середовища, що дозволяє використовувати їх в озелененні міських територій [3, 4]. В цих умовах значна увага приділяється хризантемам. Це світлолюбиві рослини, які висаджують на сонячних місцях, захищених від сильного вітру. На формування габітусу хризантем та їх морфологічні особливості (будову куща, листків, кореневу систему й суцвіття) суттєво впливають екологічні чинники, зокрема освітленість. Багаторічними дослідженнями встановлено [1, 5], що за сприятливих умов у освітлені роки, язичкових квіток у суцвітті на 20 — 30% більше, а за несприятливих умов (хмарність), особливо у липні — вересні, на 10 — 20% збільшується кількість трубчастих квітів.

Розмножують рослини живцями. На постійне місце висаджують уже вкорінені живці. Важливим агротехнічним засобом є їх прищипування і обрізка. Це прийоми догляду, за яких видаляється верхівка пагона укоріненого живця, що проводиться для затримки росту, кращого розвитку коренів, для утворення бічних пагонів і вчасного видалення весняних бутонів. Прищипування застосовується тоді, коли верхівка яку видаляють не використовується. Під час обрізки верхівку вкорінюють. Живці з верхівок можуть бути коротші за звичайні, але не менші 4 — 5 см. Це робиться через 10 — 15 діб після висадки вкорінені живців, коли молоді рослини почали рости. Стебло в цей час досягає в довжину 12 — 15 см і має 6 — 8 листків. Після прищипування на пагоні залишається не менше 3 — 4 листків [2]. З часом із пазух залишених листків через 10 — 15 діб виростають 3 — 4 бічні пагони. У великоквіткових сортів залишають один бічний пагін (краще другий зверху), інші видаляють. У дрібноквіткових сортів бічні пагони не видаляють. Для забезпечення їх одночасного цвітіння, прищипування усіх бічних пагонів краще проводити в один час. Іноді для отримання дрібноквіткових низькорослих кущиків проводять третю прищипу. Між останнім прищипуванням і формуванням бутонів повинен бути період росту не менше 25 днів, залежно від сорту.

Догляд за хризантемами у літній період включає регулярний полив, підживлення, прополку й підпушування ґрунту, підв'язування до кілочків, збір та видалення старого листя й обрізку порості.

Протягом усього року хризантем треба регулярно проводити огляд посадок з метою виявлення перших ознак хвороб і шкідників, щоб своєчасно провести заходи із захисту рослин. Слабкі рослини частіше всього уражаються борошнистою россою та іржею, а також септоріозом, вертицельозним `яненням, пожовтінням й хлорозом листя та ін. Як переносники вірусних хвороб небезпечні такі шкідники: павутиний кліщ, різні види попелиці, трипси

та ін. Хворі рослини необхідно зразу ж видаляти.

Для підтвердження правильності дотримання агротехнічних засобів та визначення доцільності використання тих чи інших таксонів в конкретних умовах вирощування проводять заміри ростових показників та фенологічні спостереження. Останні дозволяють визначити термін настання і тривалість фаз розвитку вегетативних та репродуктивних органів в залежності від місцевих умов.

Фенологічні спостереження проводять на протязі всього вегетаційного періоду: один раз на тиждень у фазі вегетативного росту, два рази на тиждень у фазі генеративного розвитку (фази бутонізації, цвітіння). Початок фази вегетації (вегетативний ріст листків і квітконосного пагона) фіксується в момент масового вкорінення живців, кінець її і під час переходу рослину фазу бутонізації. Наставання кожної фази (вегетації, бутонізації, цвітіння та інші) фіксується у момент, коли до неї вступають 5 і 10% рослин сорту, масове настання фази і часом переходу до неї 75 і 80% рослин. Початок вегетаційного періоду відмічається датою масового вкорінення живців, кінець — датою масового пожовтіння листя на квітконосних пагонах. Фаза цвітіння відзначається, коли на рослині зацвітає 75 і 80% суцвіть. Тривалість фази цвітіння обчислюється кількістю днів, які минули від зацвітання до повної втрати декоративності у 75 і 80% суцвіть.

Для дослідження були використанні дрібноквіткові хризантеми, які зростали у ботанічному саду ДНУ. Це наступні сорти: Каміла (*Camila*), Нептун (*Neptune*), Мерліні (*Merlini*), Падре (*Padre White*), Ред Ф. (*Red F.*), Директор Плесман (*Director Plesman*).

Отримані наступні результати: сорт *Каміла*. Заввишки до 50 см. Листя темно — зеленого кольору, площа листка 10,3–12,4 см². Суцвіття напівкулясте, темно-червоного кольору, до 4 см у діаметрі. Може вирощуватися, як горщикова культура. Зимостійкій. Період цвітіння з 20 вересня і до кінця жовтня .

Сорт *Нептун*. Висота 67-70 см. Листя темно — зеленого кольору, площа листка до 18,2 см². Суцвіття кулясто — помпонної форми, жовтого кольору, діаметр до 6 см. Зацвітає пізно.

Сорт *Мерліні*. Заввишки до 97 см. Листя насичено-зелене. Площа листка 15,5 см². Суцвіття просте, язичкові квітки червоні, з бурим краєм, розташовані у 2 кола, середина жовта. Діаметр суцвіття до 5 см. Зимостійкій. Зацвітає у другій половині жовтня.

Сорт *Падре*. Висота рослини до 35 см. Площа листа 9,4-13,2 см². Темно-зелене забарвлення листя. Суцвіття білого кольору з жовтою серединою, ромашко — подібне. Діаметр суцвіття 4,0–5,5 см. Вирощують, як горщикову культуру. Зимостійкій. Зацвітає у другій половині вересня і цвіте до кінця жовтня.

Сорт *Ред Ф.* Заввишки до 30 см. Листя темно-зеленого кольору. Площа листка до 15 см². Суцвіття просте, червоно-цегляного кольору. Трубочасті квітки жовті. Діаметр 3–3,5 см. Може вирощуватися, як горщикова культура. Зимостійкій. Період цвітіння з 20 вересня по 31 жовтня.

Сорт *Директор Плесман*. Висота рослини до 75 см. Листя світло-зеленого кольору. Площа листка до 43,5 см². Суцвіття ромашкоподібне, трубчасті квітки жовті. Забарвлення язичкових квіток буває білим, рожевим, жовтим. Діаметр суцвіття 8-11см. Зацвітає з 20 жовтня. Цвіте до морозів. Взимку треба додатково захищати від морозу.

Таким чином, був підібраний асортимент дрібноквіткових хризантем для створення довготривалого квітучого масиву з вересня по жовтень. В результаті досліджень ці сорти отримали високі оцінки за декоративними і господарсько-цінними ознаками. Їх можна рекомендувати в якості перспективних рослин для озеленення в умовах Дніпропетровської області.

Література

1. Білорусець Є. Ш. Квітникарство захищеного ґрунту. — К.: Урожай, 1994. — 224 с.
2. Білик І.В. Інтродукція дрібноквіткових хризантем в умовах ботанічного саду Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара /І.В. Білик, Ю.В. Лихолат // Питання степового лісознавства та лісової рекультивациі земель. — 2013. — Вип.42. — С. 45-50.
3. Лихолат Ю.В., Григорюк І.П. Використання дерноутворюючих трав для діагностики рівня забруднення навколишнього середовища важкими металами /Ю.В. Лихолат, І.П. Григорюк //Доповіді Національної академії наук України. — 2005. — №8. — С. 196-200.
4. Лихолат Ю.В. Еколого-фізіологічні аспекти відновлення дернового покриву на техногенних територіях /Ю.В. Лихолат //Екологія та ноосферологія. — 2005. — Т. 16, № 3-4. — С. 222-230.
5. Лихолат Ю.В. Життєвість квітково-декоративних рослин в умовах прокатного виробництва /Ю.В. Лихолат // Вісник Криворізького технічного університету. — Кривий Ріг: Вид-во Криворізького технічного ун-ту, 2005. — Вип. 10. — С. 240-244.

МОХОПОДІБНІ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ «БУТОВА ГОРА» (ПОЛТАВСЬКА ОБЛ.) ТА ЇХ УЧАСТЬ В УТВОРЕННІ БРІОУГРУПОВАНЬ

Гапон С.В., Мастюх К.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Поглиблене вивчення бріофлори певних регіонів, насамперед стосується природно-заповідних територій, на яких вона є багатшою. Тому нами для таких досліджень обрано геологічну пам'ятку природи «Бутова гора», що знаходиться в Шишацькому р-ні, Полтавської області. Інтерес щодо вивчення мохоподібних викликають розміщені на ній та навколо неї дубово-грабові та кленово-липово-дубові ліси, перезволожені території та узлісні ділянки на лівому березі р. Псел. Метою даної роботи є узагальнення бріофлористичних досліджень та створення класифікаційної схеми мохової рослинності «Бутової гори».

Матеріалом для написання роботи слугували гербарні зразки мохоподібних, зібрані в межах території та геоботанічні описи бріоугруповань, виконані протягом 2007-2013 рр. Класифікація бріоценозів здійснена за еколого-флористичною класифікацією на основі методу Браун-Бланке. Види бріофітів наведені за «Чеклістом мохоподібних України» [1], а назви синтаксонів за «Conspekt» [2].

У результаті наших досліджень встановлено, що видовий склад мохоподібних досліджуваної території налічує 51 вид, що належать до двох відділів *Marchantiophyta* (5 видів, з 5 родів, 4 родин) та *Bryophyta* (46 видів з 30 родів, 19 родин). Найбагатшими за видовим складом є родини *Brachytheciaceae* (7 видів), *Amblystegiaceae* (6), *Hypnaceae* (4). *Dicranaceae*, *Orthotrichaceae*, *Bryaceae*, *Plagiotheciaceae*, *Anomodontaceae* налічують по 3 види. Решта родин представлені двома (4 родини) та одним видом (11 родин) кожна. Роди *Amblystegium*, *Brachythecium* репрезентовані 4 видами кожний, *Orthotrichum*, *Plagiothecium*, *Anomodon* — 3. Решта 29 родів є малочисельними і налічують по 1-2 види.

Структура гігроморф виявленої бріофлори характеризується перевагою ксеромезофітів (26 видів, 50,9%) та мезофітів (15 — 27,4%). З перезволоженними ділянками пов'язана наявність гігрогідрофітів (3 види — 5,9%) та гігро-